

MINISTÈRE
DE L'ÉDUCATION
NATIONALE, DE
L'ENSEIGNEMENT
SUPÉRIEUR ET DE
LA RECHERCHE

EBE NEE 1

SESSION 2016

CAPES CONCOURS EXTERNE

Section : LANGUES VIVANTES ÉTRANGÈRES

NÉERLANDAIS

COMPOSITION EN NÉERLANDAIS

Durée : 5 heures

L'usage de tout ouvrage de référence, de tout dictionnaire et de tout matériel électronique (y compris la calculatrice) est rigoureusement interdit.

Dans le cas où un(e) candidat(e) repère ce qui lui semble être une erreur d'énoncé, il (elle) le signale très lisiblement sur sa copie, propose la correction et poursuit l'épreuve en conséquence.

De même, si cela vous conduit à formuler une ou plusieurs hypothèses, il vous est demandé de la (ou les) mentionner explicitement.

NB : *La copie que vous rendrez ne devra, conformément au principe d'anonymat, comporter aucun signe distinctif, tel que nom, signature, origine, etc. Si le travail qui vous est demandé comporte notamment la rédaction d'un projet ou d'une note, vous devrez impérativement vous abstenir de signer ou de l'identifier.*

Tournez la page S.V.P.

A

NOTION DU PROGRAMME : LIEUX ET FORMES DU POUVOIR

QUESTION DE LA DISSERTATION: Behandel bovengenoemd thema in het Nederlands aan de hand van de hierbij opgenomen documenten :

- 1) Document numérisé 1 A-B : passage uit de roman *Onder professoren* van Willem Frederik Hermans, p. 174-177, Amsterdam, De Bezige Bij, 1975.
- 2) Document numérisé 2 A-E : *Interpretatie* van de roman door Koen Vermeiren, in : *Lexicon van literaire werken*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1996.

De Amerikanen, die als eersten op het idee gekomen zijn een kaartje met hun naam erop aan zich vast te prikken als ze een congres bezoeken, hebben ook bedacht dergelijke buttons in de handel te brengen, waarop de meest gebruikelijke credo's zijn aangebracht. MAKE LOVE, NOT WAR, stond er op de button van Louis. Met ongebruikelijke credo's loop je niet te koop en de Amerikanen brengen ze dus niet in de handel. MAKE WAR, NOT LOVE zie je nooit, terwijl dat minstens evenveel gedaan wordt.

Kaeckebeke, zijn sigarendoos in de hand, ging in de stoel aan het hoofdende van de tafel zitten. Hij legde de sigarendoos ondersteboven voor zich en trok een asbakje naar zich toe.

Taets zette zich aan zijn rechterhand. Meinema wist te werken dat de plaats aan Kaeckebeke's linkerhand door Louis Cuffler werd ingenomen en dat Lucas terecht kwam naast Taets. Meinema zelf nam de stoel naast Cuffler en vertelde hem een grapje dat de anderen niet verstonden, ook Kaeckebeke niet, wiens gedachten voortdurend bij Cuffler waren. Die jongen heeft haar als een meisje, dacht hij en draagt een gouden ringetje in zijn oor. Grote God...

Tamstra had zonder aarzelen naast Meinema plaatsgenomen, dan zat hij ten minste naast een professor. Dat vond Tamstra zeer belangrijk.

'Mijne Heren?' zei Kaeckebeke en hij nam zijn vulpen uit zijn vest, 'ik heb het genoegen deze vergadering te openen.' Hij tikte met zijn vulpen op de bodem van zijn sigarendoos.

'Het uur van deze bijeenkomst is enigszins ongebruikelijk, maar het onderwerp dat we moeten bespreken is ook niet erg gebruikelijk.'

'Gelukkig maar,' zei Tamstra.

'Ha, ha, ha, ha, ha,' zei Cuffler. Hij was bezig zijn canvastasje open te maken. Er kwam een dictaatcahier uit, een exemplaar van de Wet Universitaire Bestuursvorming en een viltstift.

'Het is een gelukkigstemmende verworvenheid van het tijds-gewricht waarin we leven,' zei Kaeckebeke verder, 'dat we zo genoeglijk met elkaar om de tafel kunnen gaan zitten om de gezamenlijke mogelijkheden te bespreken.'

'Als een van de heren een rokertje wil, gaat u gang,' verduidelijkte Taets.

Meinema haalde een pakje Franse sigaretten te voorschijn uit zijn broekzak. Verder reageerde niemand op de uitnodiging van Taets.

'Een ogenblikje meneer,' zei Lucas Kroondijk, 'het is de studenten dus eigenlijk helemaal niet duidelijk wat er te bespreken valt. Wij hebben dus besloten dat het Laboratorium voor Technische Scheikunde morgen bezet wordt. Daar maken we geen geheim van dus. En wat daarover te bespreken valt, dat begrijpen we dus niet erg goed.'

Meinema had een sigaret in zijn mond gestoken die de kleur had van rijpe mais en stak hem aan.

'Bezetten,' zei Taets, 'bezetten, dat is toch een middel waarmee u pressie wilt uitoefenen, of zie ik dat verkeerd?'

'Nee, dat ziet u niet verkeerd dus. Dat ziet u heel zuiver.'

Deze jongen leek Kaeckebeke nogal onnozel, maar die andere was een slang. Een jonge Robespierre.

'Dank u voor het compliment,' zei Taets. 'Maar als ik een stapje verderga, met uw goedvinden, dan zou ik willen stellen dat pressie pleegt te worden uitgeoefend om iets te bereiken dat zonder pressie niet te bereiken zou zijn.'

'Inderdaad,' zei Louis, 'inderdaad.' En Lucas knikte van ja.

'Ik heb het zelden zo helder horen formuleren,' zei Louis.

Kaeckebeke nam een lange trek aan zijn sigaar en dacht: Wat stinkt die jongen afschuwelijk, of is het dat vieze tasje?

Het canvastasje prijkte met allerlei inscripties in viltstift. Half door vocht uitgewist als ze waren, kon Kaeckebeke er geen een ontcijferen.

Cuffler sloeg zijn dictaatcahier open en bladerde erin.

Kaeckebeke schreef wat op de achterkant van zijn sigarendoos. Hij deed het om iets te doen, niet omdat hij iets onthouden wilde.

'Pressie,' schreef hij.

'Ik zou graag deze vraag willen stellen,' zei Taets, 'hoe weet u zo zeker dat u uw doel alleen met pressie kan bereiken?'

En Meinema sprak:

'Als deel van een jonge generatie die zich ontplooit onder de relativerende werking van nieuwe en krachtige massacomunicatiemiddelen gehanteerd door generatiegenoten, bent u sterk geïnvolveerd in de alternatieve perspectieven van het maatschappelijke gebeuren en het geestelijke leven in deze tijd. Is het dat niet?'

‘Nou ja...’ zei Lucas en schudde zijn hoofd dat zijn baard ritselde op zijn trui.

‘Heel eenvoudig,’ zei Louis, ‘een analyse van de konkrete situatie brengt aan het licht dat er zonder pressie alleen een schijnoplossing uit de bus zou komen.’

‘Maar welke eisen stelt u dan toch, meneer Cuffeler,’ zei professor Meinema. ‘Terecht ziet u in uw Alma Mater een milieu waar men zich per definitie kritisch en creatief opstelt. Terecht verlangt u dat de universiteit als studie- en werkverband u als volwaardige partners aanvaardt.’

Na deze woorden zette Meinema zijn linkereleboog op tafel en greep zijn sikje vast, dat nog iets verder naar voren stak dan zijn kin. Meinema droeg een pakje van rood ribfluweel, een hemelsblauw overhemd en een zwarte das, die van zeer dikke wol was gehaakt. Zulke dingen waren psychologisch heel belangrijk, wist hij. Moest je Tamstra eens zien, in een bruin confectiekostuum met dunne witte streepjes, een bruinig overhemd, ook al met streepjes en een bruine das met hier en daar wat groen erin. Je kon van geen enkele eigentijdse student verwachten dat hij ook maar een minuut naar een zo duffe persoonlijkheid zou luisteren. Om de grove pols van Tamstra zat, aan een nylon bandje, een goedkoop horloge, zo versleten dat het gele koper door het nikkel heen schemerde en dan die bril, die op het laatste moment uit een brandende prullenmand gered scheen, zo zwart was het montuur. Een man met een wijkend voorhoofd en een wijkende kin. Zuur mondje zonder lippen. Lippen had hij zeker niet nodig. Alle poëtische dingen van het leven waar lippen bij te pas komen, stonden bij Tamstra voor nul op de balans. Zelfs praten deed hij niet.

Al toen hij Tamstra voor het huis van Taets ontmoette, voor het eerst van zijn leven gelukkig, had Meinema hem in gedachten Boer Koekoek genoemd. De gelijkenis kon niet groter zijn.

‘Wij eisen,’ zei Lucas Kroondijk ongecompliceerd, ‘vorming van vrije studiegroepen, afschaffing van alle examens, verhoging van de rijksstudietoelagen met vijftig procent en niet alleen voor studenten met vaders die niet meer dan veertigduizend gulden per jaar verdienen, maar voor alle studenten. Bovendien moeten de studietoelagen niet als beurzen of voorschotten worden opgevat, maar als studietoeloon.’

‘U bedoelt toch loon naar werken?’ vroeg Kaeckebeke, tot het uiterste geprikkeld.

‘Dat hangt er vanaf wat u onder werken verstaat,’ zei Cuffeler. ‘Wij vrije socialisten verstaan daar wel wat anders onder dan er in de decadente laatkapitalistische kolonialistische en imperialistische consumptiemaatschappij onder verstaan wordt.’

‘En dat is?’ vroeg Taets.

Nog voor Louis had kunnen antwoorden, zei Meinema: ‘Heel terecht, meneer Cuffeler, heel terecht verlangt u dat zowel de civitas academica in haar geheel als ieder van u daarbinnen (en straks daarbuiten) de dienstvaardigheid als vrij beroep in loondienst alleen kan opbrengen vanuit hoog gegrepen beginselen.’

Cuffeler sloeg een bladzijde van zijn dictaatcahier om. ‘Wij willen de structuren doorbreken,’ galmde hij, ‘wij willen een alternatieve ludieke manier van werken.’

‘Maar u wilt toch hopelijk wel uw studie afmaken?’ vroeg Kaeckebeke.

‘Dat hangt er van af wat er verstaan wordt onder studie,’ antwoordde Louis op een toon alsof hem dat al honderdmaal was gevraagd.

‘Kritische studie, u wilt een kritische universiteit,’ zei Meinema, die dacht dat hij hem op weg moest helpen.

‘Ja, maar wel een klein beetje anders dan u het waarschijnlijk bedoelt,’ zei Louis. Hij sloeg zijn ogen neer naar zijn dictaatcahier en sprak verder:

‘Wij willen een universiteit waar het reële leven onderwezen wordt, dat wil zeggen wetenschap die sterk beïnvloed wordt door de wetenschap van het marxisme en niets te maken heeft met de gemanipuleerde wetenschap die in dienst staat van de systematische onderdrukking.’

‘U studeert toch scheikunde?’ vroeg Kaeckebeke die het duidelijk zelde.

‘Ik ben ingeschreven als student scheikunde,’ zei Cuffeler, ‘maar veel college heb ik nog niet gelopen, want dat is mijns inziens tamelijk waardeloos, zolang de wetenschap gemanipuleerd wordt.’

‘Maar door wie wordt de wetenschap dan gemanipuleerd?’

‘Door de imperialisten, de neo-kolonialisten en het groot-kapitaal dus.’

Interpretatie

De titel van het boek laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Het is een roman die speelt in het milieu van professoren, maar het voorzetsel 'onder' roept ook de kleinburgerlijke bijbetekenis 'onder elkaar' op, hetgeen uiteraard in verband kan worden gebracht met het besloten en elitaire karakter van het hoglerarenkorps.

In het oeuvre van Hermans krioelt het van de mislukkelingen en van de personages die tevergeefs trachten één of ander vooropgesteld ideaal te bereiken. Op het eerste gezicht is Roef Dingelam een uitzondering op die regel. Hij bezit immers een 'unieke gave die hem een zo uniek gedachtenleven had verschaft dat het hem tot zijn unieke prestatie had gevoerd'. Maar tegelijkertijd bedenkt hij dat de Nobelprijs hem even eenzaam zal maken 'als een moordenaar van wie iedereen weet dat hij twintig jaar in de gevangenis heeft gezeten en waarom. *Die man heeft iets gedaan wat bijna niemand ooit gedaan heeft.*' (p. 31)

Dingelam heeft iets weg van een genie dat een 'total loss' is geworden en zijn erkenning maakt hem helemaal niet gelukkig, omdat hij meent dat alles wat hij tot dusver heeft gedaan en nog zal doen in de schaduw zal worden geplaatst van die ene grote ontdekking die eigenlijk veeleer toevallig is gebeurd. De geneeskundige stof die van zijn product is afgeleid, staat trouwens op naam van de Japanse onderzoekers. Dat het ge-

niale en de mislukking dicht bij elkaar liggen in Hermans' werk bleek ook al uit de bundel *Een wonderkind of een total loss* (1967), waarin heel begaafde mensen er toch niet in slagen een gelukkig leven te leiden, misschien wel juist omdat ze over mogelijkheden en capaciteiten beschikken die hen buitengewoon maken en die anderen hen voortdurend benijden.

Eigenlijk zou Dingelams grootste voldoening gelegen zijn in het feit dat hij Professor Doctor Koning, die hem altijd schandelijk had tegengewerkt, had kunnen overtreffen. Die triomf is Dingelam evenwel niet gegund, aangezien Koning al is overleden. Het 'gelijk willen halen' uit zich dan maar op een ander vlak, namelijk het huiselijke, iets wat Gré uiteindelijk een serieus minderwaardigheidsgevoel bezorgt. Bovendien schenkt Dingelams superioriteit thuis hem geen enkel genoegen, omdat zijn vrouw geen evenwaardige partij voor hem is. De enige die zijn intellectuele prestatie naar waarde zou kunnen schatten, is een andere Nobelprijswinnaar. Vandaar dat Dingelam zo opgetogen is wanneer hij later professor Gurrie in de trein ontmoet. Maar deze man, die al niet meer zo jong is, is vooral geïnteresseerd in de potentieverhogende bijwerking van Dingelams ontdekking. Hij is namelijk verloofd met een 22-jarige schoonheid, met wie hij wil trouwen.

Toch voelt Dingelam zich ook wel gekrenkt wanneer hij merkt dat zijn vrouw niet erg onder de indruk raakt van zijn bekroning. Zelfbevestiging is voor de meeste Hermans-personages immers een sterke drijfveer, iets wat niet alleen blijkt uit Dingelams onervulbare wens om Professor Koning te imponeren, maar ook uit het dagboek dat Dokter Barend, een psychiater, bijhoudt om inzicht te krijgen in zijn eigen gevoelsleven en in dat van zijn patiënten. Vaak denkt hij terug aan zijn overleden vader, die hij graag had willen verwennen, niet uit dankbaarheid, maar wel om indruk op hem te maken en hem te tonen dat hij veel meer verdient dan zijn vader ooit bijeen heeft kunnen krijgen. Het niet duidelijk kunnen manifesteren van de eigen superioriteit ten opzichte van de onmiddellijke (naijverige) omgeving leidt zowel bij Dingelam als bij Barend tot ontevredenheid en frustratie.

Aansluitend bij dit negatieve mensbeeld, dat wordt beheerst door jaloezie, machtsdrift, kleinburgerlijke hypocrisie en rancune, ontwikkelen zich enkele thematische lijnen die typerend zijn voor Hermans en die Dingelam steeds meer naar een nihilistische levensopvatting zullen leiden. Zo zijn er op de achtergrond voortdurend oorlog en geweld aanwezig. Dokter Barend meent dat heel zijn generatie erdoor is getekend. Telkens als hij iemand van zijn leeftijd ziet, vraagt hij zich af: '[W]elke relikwieën heeft de oorlog in hem achtergelaten?'

Nooit komt het voor dat die er niet zijn.' (p. 62) Zelfs indien mensen niet daadwerkelijk aan een gevecht deel hebben genomen, is het toch de drang naar (gewelddadige) overheersing die hun fantasie in werking zet. Net als Henri Osewoudt, in *De donkere kamer van Damokles* (1958), is professor Ballingh afgekeurd voor militaire dienst. Het feit dat hij zich tijdens de Duitse bezetting niet verdienstelijk heeft kunnen maken, bezorgt hem schuldcomplexen. Hij voelt zich als het ware een 'banneling' en in het geheim heeft hij, evenals Osewoudt, Lodewijk Stegman (*Ik heb altijd gelijk*, 1951) en Arthur Muttah (*De tranen der acacia's*, 1949), op hallucinaties lijkende en wrede machtsdromen, waarin hij een heldenrol vertolkt. Ook schrijft Ballingh vanuit een soort sublimatiegevoel de geschiedenis van de Grote Wereldoorlog, zonder zelf ooit één kogel te hebben horen fluiten.

Professor Ongerling, hoogleraar in de Polemologie (of oorlogskunde), is ervan overtuigd dat het in de wereld nog altijd het dynamiet is dat de doorslag geeft. Geweld beschouwt hij als een uitvloeisel van een gebrek aan communicatie en oorlog is dan ook 'een menselijke activiteit die niet is weg te denken'. Vandaar dat Ongerling een 'polemologisch museum' wil oprichten, waarvoor hij het geld van Dingelams prijs goed zou kunnen gebruiken.

Revolutionaire studenten, die de oorlog uiteraard niet mee hebben gemaakt, eisen dan weer een nieuwe, unitaire maatschappij waarin iedereen die er niet in wil passen moet worden uitgeschakeld, iets wat ook al werd nagestreefd door de oplichter Kervezee in *Ik heb altijd gelijk*.

De criminoloog en ex-ss'er Goudewolf, die samen met Tamstra Dingelam voor schut heeft gezet bij de studenten, heeft nog altijd verdrongen anti-joodse gevoelens, terwijl hij zich toch 'bekeerd' heeft tot het katholicisme dat naastenliefde predikt. Hij slaat bij het groeten nog altijd de hakken tegen elkaar en af en toe is zijn rechterarm verlamd uit vrees dat hij de Hitlergroet zou brengen. Ook weigert die arm dienst wanneer Goudewolf een brief aan zijn vrouwelijke superieur moet ondertekenen, die immers een jodin is.

Roef Dingelam zelf meent dat oorlog ontstaat 'doordat het verstand van de mensen zo nu en dan stil staat', zodat ze niet langer redelijk, maar driftmatig gaan reageren. En dat het nog altijd de driften zijn die overwegend het menselijke handelen bepalen, blijkt uit het preparaat dat de Japanners op de markt willen brengen en dat grijsaards opnieuw potent maakt. Door deze seksuele 'hergeboorte' zal hun leven weer zin krijgen en ontstaat er 'een vrolijke chaos'.

Maar chaotische situaties zorgen ook voor heel wat mis-

Willem Frederik Hermans **Onder professoren**

verstanden. Dat ervaart Dingelam wanneer hij tijdens de studentenrevolte tòch het universiteitsgebouw binnen wil gaan om zijn werk te doen en zijn collega's op een (oudbakken) taart te trakteren. Tegenover een tv-ploeg uit hij zijn ongenoegen over de opstand, maar wanneer deze reportage, die te midden van de grootste wanorde is opgenomen, later gemonteerd – dat willen zeggen: geordend – op de beeldbuis verschijnt, geeft ze een vertekende weergave van de gebeurtenissen en van Dingelams uitspraken. Méér nog: het televisieverslag wekt de indruk dat de Nobelprijswinnaar zich solidair met de herrieschoppers heeft verklaard.

Dat de realiteit 'manipuleerbaar' is, blijkt ook uit de vergissing met de krantenfoto. Per abuis is de foto van Tamstra afgedrukt bij het bericht over Dingelams bekroning. Met dit 'bewijsstuk' heeft Tamstra zich uitgegeven voor Dingelam en onder diens naam bij de politie een klacht ingediend tegen de rebellerende studenten, waardoor niet hij, maar de kersverse Nobelprijswinnaar zich de woede van de jongeren op de hals haalt. Deze situatie is een beetje te vergelijken met de dubbelzinnige toestand met de foto's in *De donkere kamer van Damokles*, waarbij een foto van de gezochte Dorbeck ook van toepassing is op Osewoudt, die erg op hem lijkt.

Ook het toeval speelt in *Onder professoren* een rol. Allereerst is er natuurlijk Dingelams ontdekking die hij twintig jaar geleden bijna 'terloops' heeft gedaan, maar die hem nu internationale belangstelling en erkenning oplevert, op een moment dat het eigenlijk niet meer hoefde. De toekenning van die hoge onderscheiding aan hem is zoiets als 'een dove een grammofoonplaat cadeau doen of een jongen zonder benen een paar voetbalschoenen', vindt hij (p. 35).

Eigenlijk was het ook een toevallige opmerking van Dingelam die tijdens de oorlog het leven redde van de joodse psychiater Barend, iets wat de professor pas jaren later verneemt. Dingelam kan zich zijn uitspraak niet eens meer herinneren, terwijl Barend nog maar al te goed weet dat het juist Dingelams onverschilligheid was die hem ertoe bracht zich niet aan te melden bij het Bevolkingsregister. 'Zou ik betrappt worden en worden gestraft,' bedacht hij, 'dan zou het zijn [= Dingelams] schuld wezen.' (p. 18) Maar het werd uiteindelijk Barends redding.

Dat toeval een factor is die aan iedere logica of systematisering ontsnapt, wordt nog eens extra duidelijk gemaakt in het casino van Monaco waar Dingelam enkele roulettespelers kansberekeningen ziet maken. Hij bedenkt dat klaarblijkelijk 'ook gokkers toch zo aan rationalistische gewoonten vastgebakken [zaten], dat zij, al was het maar in hun gedachten, het

pure toeval niet met rust konden laten en het onder het juk van een systeem wilden brengen' (p. 398).

Dingelam behoort, zoals gezegd, niet tot die uitgebreide groep van personages die hun eigen ondergang tegemoet gaan, maar hij, de man die nooit lacht, komt wel tot het teleurstellende inzicht dat het leven absurd is. Hij betwijfelt 'of het allemaal wel nodig is wat de mensen doen' (p. 410) en bedenkt dat je evengoed niks of niemand kon worden, 'wat bewezen is door alle mensen die niks geworden zijn en doorgaan niks te [*sic*] worden en toch bestaan' (p. 411).

Wanneer hij in Monaco via een groot portaal, net 'de poort van de hel', afdaalt in een reusachtige grot, overvalt hem een gedachte die overeenkomst vertoont met die van de partizaan in *Het behouden huis* (1951) op het moment dat die wordt geconfronteerd met de ontplofte woning die eruitziet als 'een hol, tochtig brok steen inwendig vol afbraak en vuiligheid'. In *Onder professoren* lijkt de grot op 'de muil van een enorm monster, vol tanden waar vergif uit droop. Hier kwam eindelijk de waarheid aan het licht: de aardkorst was niets dan de vuile opperhuid van een ondier dat in leven bleef door op den duur alles te verzwelgen'. Binnen deze 'eeuwige kringloop' zijn het alleen de atomen die blijven en 'de praatjes waaien weg' (p. 416). Onder het fijne glazuur van allerlei systemen en van het idealistisch denken ontdekt Dingelam nu de chaos waarop de schijnorde van de beschaving is gebouwd. Tegelijkertijd beseft hij dat iedere opzienbarende ontdekking, ook die van hem, slechts van relatief belang is.